

معنای انتقام خداوند از بندگان

در قرآن کریم آیات متعددی وجود دارد که خداوند را «عزیز ذو انتقام» معرفی می‌نماید^۱ و یا به نحوی انتقام از مجرمان و گناهکاران را یادآور می‌شود.^۲ اما اینکه مجازات گناهکاران توسط خداوند، چه نوع انتقامی است، مسئله‌ای است که آن را به صورت خلاصه بررسی می‌کنیم:

به طور کلی سه نوع انتقام قابل تصور است:

۱. انتقام مظلوم از ظالم که برای تشفی انجام می‌گیرد؛ اسلام برای کسی که مورد ظلم قرار گرفته و عضوی از بدنش را یا جانش را از دست داده، به مظلوم و یا ولی او اجازه انتقام داده است. این نوع انتقام، علاوه بر اینکه برکات اجتماعی دارد و از توسعه جرم جلوگیری می‌کند، موجب تشفی مظلوم نیز می‌شود. خداوند می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحَرْبِ بِالْحَرْبِ
وَالْعَبْدِ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ

۱. آل عمران: ۴؛ مائده: ۹۵؛ ابراهیم: ۴۷؛ زمر: ۳۷.

۲. اعراف: ۱۳۶؛ حجر: ۷۹؛ روم: ۴۷؛ سجده: ۲۲؛ زخرف: ۵۵، ۴۱ و ۲۵؛ دخان: ۱۶.

بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءِ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ
فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ! وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ
يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ^۱؛

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، حکم قصاص در مورد کشتگان بر شما نوشته شده است؛ آزاد در برابر آزاد، و برده در برابر برده، و زن در برابر زن. پس اگر کسی از ناحیه برادر [دینی] خود مورد عفو قرار گیرد [و حکم قصاص او تبدیل به خون‌بها گردد] باید از راه پسندیده پیروی کند [و در طرز پرداخت دیه، حال پرداخت‌کننده را در نظر بگیرد] و قاتل نیز به نیکی دیه را به ولی مقتول بپردازد [و در آن مسامحه نکند] این تخفیف و رحمتی است از ناحیه پروردگار شما. و کسی که بعد از آن تجاوز کند عذاب دردناکی خواهد داشت. و برای شما در قصاص حیات و زندگی است ای صاحبان خرد، تا شما تقوا پیشه کنید.

۲. انتقام قاضی از مجرم برای ایجاد امنیت اجتماعی؛ قاضی و حاکم اسلامی به جهت وظیفه‌ای که دارد، برای جبران خسارتی که برخی مجرمان به امنیت اجتماعی زده‌اند، آنان را مجازات می‌نماید.
۳. انتقام طیب از بیمار؛ اگر بیمار بر خلاف نظر طیب، غذایی را بخورد که از آن پرهیز شده، بیماری‌اش شدت می‌گیرد. این امر قراردادی نیست، بلکه تکوینی است و تخفیف در آن راه ندارد.

انتقام خداوند از انسان گناهکار مثل نوع سوم است؛ یعنی انتقام تکوینی و نتیجهٔ عمل است. گرچه عده‌ای درک نمی‌کنند؛ چون در حال مستی و غفلت هستند و یا خواب‌اند:

﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾^۱

به جان تو سوگند، اینها در مستی خود سرگردانند [و عقل و شعور خود را از دست داده‌اند]

حقیقت گناه آتش است. کسانی که مال یتیم می‌خورند، در واقع آتش به درون خود می‌ریزند: ﴿يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا﴾^۲ ... آنان هم اینک آتش می‌خورند، لکن مستی و حب مال، ریاست و قدرت، مانع درک آنان است .

۱. حجر: ۷۲.

۲. نساء: ۱۰.